

Emerga Research and Consulting

Indikatorer för mänskliga rättigheter i Stockholm stad

Innehållsförteckning

Introduktion.....	3
<i>Jämställdhetsperspektiv.....</i>	4
<i>Hållbarhetsperspektiv.....</i>	4
<i>Mångfaldsperspektiv.....</i>	5
<i>Studiens upplägg.....</i>	5
Om mänskliga rättigheter	6
<i>Mänskliga rättigheter i svensk offentlig sektor.....</i>	7
<i>Kompletterande perspektiv?.....</i>	8
Om indikatorer för mänskliga rättigheter	10
Förslag på indikatorer för mänskliga rättigheter	12
Mänskliga rättigheter i relation till Stockholm stads samtliga verksamheter	21
<i>Mänskliga rättigheters placering i budgeten</i>	22
<i>Att analysera rättighetssituationen i Stockholm utifrån existerande datainsamlingar</i>	24
<i>Förslag på ytterligare rättighetsindikatorer för övriga verksamhetsmål.....</i>	27

Introduktion

Stockholm stad har i budgeten för 2015 fastslagit fyra inriktningsmål, varav det fjärde är nytt och lyder *Ett demokratiskt hållbart Stockholm där arbetet med de mänskliga rättigheterna stärks, diskriminering motverkas och alla invånare garanteras samma rättigheter och möjligheter*¹.

För att tydliggöra de politiska målen i hela organisationen, klargöra vad verksamheterna förväntas uppnå och möjliggöra styrning och uppföljning av de beslut som fattats av politiker på olika nivåer har Stockholm stad sedan tidigare ett internt ledningssystem (ILS). ILS innefattar bland annat ett antal indikatorer som just syftar till att underlätta styrning och uppföljning av kommunfullmäktiges mål. För att ytterligare klargöra vad de olika inriktningsmålen innebär för stadens verksamhet bryts de i sin tur ner i olika verksamhetsmål. Utifrån dessa verksamhetsmål utvecklas sedan indikatorer som inkluderas i ILS.

Kansliet för mänskliga rättigheter och demokratiutveckling ansvarar för stadens strategiska arbete för utveckling av demokrati och mänskliga rättigheter. Som en del i detta arbete uppdrog de Emerga Research and Consulting² att utveckla indikatorer för fyra av verksamhetsmålen under det fjärde inriktningsmålet beskrivet ovan. Dessa är:

- Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till de mänskliga rättigheterna. (Mål 4.3)
- Stockholm är en demokratisk stad där medborgarna har inflytande. (Mål 4.6)
- Stockholm är fritt från diskriminering. (Mål 4.1)
- Stockholm är en stad som lever upp till och respekterar barns rättigheter i enlighet med barnkonventionen. (Nytt mål har föreslagit för budget 2016. Ersätter tidigare mål 1.1 och halva mål 4.3)

¹ Stockholms stads budget 2015, s. 2.

² Emerga Research and Consulting stödjer offentlig sektor, företag och organisationer i att arbeta med mänskliga rättigheter i praktiken. Emerga arbetar med utredningar, uppföljningar, följeforskning och utvärderingar. Bland Emergas uppdragsgivare finns Länsstyrelsen i Stockholms län, Naturvårdsverket, Sveriges kommuner och landsting, EU:s byrå för grundläggande rättigheter, Europarådets Congress of Local and Regional Authority, FNs utvecklingsprogram (UNDP) m.fl.

Allt arbete som rör mänskliga rättigheter bör grunda sig i den allmänna förklaringen om mänskliga rättigheter och de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter som Sverige har tillträtt³. Den Europeiska konventionen för skydd av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna är också en del av den svenska grundlagen. Vad gäller rättighetsindikatorer på nationell nivå har de mest övergripande utvecklats av FN:s högkommissariat för de mänskliga rättigheterna. Dessa utgår från tre typer av indikatorer: strukturella indikatorer, processindikatorer och resultatindikatorer. Indelningen av indikatorer i dessa kategorier återkommer i resonemanget senare i rapporten. Utöver dessa riktlinjer ska de nya indikatorerna också förhålla sig till de inriktnings- och verktygsmål och indikatorer som redan finns i Stockholm stad.

Stadens verksamheter arbetar sedan tidigare med perspektiv med stark koppling till mänskliga rättigheter som måste ställas i relation till utvecklingen av demokrati och mänskliga rättigheter i staden.

Jämställdhetsperspektiv

Stockholms stad har påbörjat ett omfattande arbete med så kallad jämställdhetsintegrering. Detta arbete kan bara metodiskt vägledande för arbetet med att integrera ett bredare rättighetsperspektiv i stadens verksamheter. Arbetet för mänskliga rättigheter syftar till att kunna garantera mänskliga rättigheter för alla oavsett deras identitet och grupptillhörighet. Jämställdhetsarbete fokuserar särskilt på att garantera män och kvinnor lika rättigheter i praktiken och är således en självklar del av ett arbete för allas lika rättigheter.

Hållbarhetsperspektiv

Social hållbarhet är ett begrepp som försöker fånga samhällets förmåga att utvecklas och förändras på sätt som inte underminerar samhällets centrala funktioner. Ett arbete för social hållbarhet bör därför inriktas på att skapa och upprätthålla värdiga levnadsvillkor för alla i ett samhälle. Att arbeta för mänskliga rättigheter är en del av ett sådant arbete och en långsiktig investering för Stockholm.

³ 2015 har Sverige förbundit sig att efterleva följande internationella konventioner. Datum för när Sverige tillträdde dem finns inom parentes. *Internationella konventionen för avskaffande av alla former av rasdiskriminering (1972)*; *Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (1976)*; *Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (1976)*; *Konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering av kvinnor (1981)*; *Konventionen om tortyr och annan grym, inhuman eller förnedrande behandling eller bestraffning (1987)*; *Konventionen om barnets rättigheter (1990)*; *Internationella konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2008)*

En stad där invånarna är medvetna om sina och andras mänskliga rättigheter och om stadens ansvar för att respektera, skydda, uppfylla och främja dessa rättigheter blir i förlängningen en mer hållbar stad. De juridiskt definierade mänskliga rättigheterna kan ses som gränsvärden och indikatorer arbetet för ett socialt hållbart samhälle.

Mångfaldsperspektiv

Arbetet med mångfald syftar till att samhällets mångfald av identiteter och grupptillhörigheter ska återspeglas på arbetsplatser, i olika verksamheter och i stadens offentliga rum. Centralt i detta arbete är kampen mot direkt och/eller indirekt diskriminering som förhindrar jämlikhet. På så sätt är mångfaldsarbetet starkt kopplat till mänskliga rättigheter och jämlikhet. Behovet av kunskap om skillnader i livsvillkor och tillgång till samhällsservice är stort och det blir därför centralt att indikatorer kan brytas ner efter variabler som kan medverka till att sådana skillnader blottläggs och åtgärdas.

Studiens upplägg

Arbetet med att utveckla indikatorer inleddes med en studie av befintliga indikatorssystem för mänskliga rättigheter samt olika styrdokument från Stockholm stad. Syftet med detta har varit tvådelat. För det första är det viktigt att sätta in ett lokalt indikatorarbete i ett större sammanhang och koppla det till ett redan existerande arbete med indikatorer för mänskliga rättigheter. För det andra måste arbetet förhålla sig till hur Stockholm stad idag arbetar med måluppfyllelse och indikatorer inom andra områden. Efter denna inledande studie har arbetet fokuserat på att identifiera indikatorer som tar sin utgångspunkt i mänskliga rättigheter och som samtidigt kan mäta uppfyllelsen av stadens politiska mål. Indikatorerna ska möjliggöra styrning och uppföljning inom området samt bidra till lärande och kvalitetsutveckling av verksamheterna. Arbetet har präglats av ambitionen att indikatorerna ska vara användbara verktyg för tjänstepersoner i Stockholms stad samtidigt som de ska lyfta fram ett nytt politiskt inriktningsmål.

Denna rapport ger även en kort bakgrund kring mänskliga rättigheter inom svensk förvaltning liksom till människorättsbaserade indikatorer. Indikatorerna för de utvalda målen presenteras sedan i tabellform. Detta följs av en kortare utblick kring mänskliga rättigheter i relation till hela Stockholm stads verksamhetsmål samt avslutande rekommendationer.

Om mänskliga rättigheter

Vad innebär det att arbeta med mänskliga rättigheter i Stockholm stad? Mänskliga rättigheter fokuserar på relationen mellan staten som makthavare och dess invånare – eller som det också kallas – mellan skyldighetsbärare och rättighetsbärare. Enkelt uttryckt beskriver mänskliga rättigheter vad som inte får göras mot någon människa och vad som måste göras för varje människa.

Detta innebär i sin tur att mänskliga rättigheter berör alla delar av samhället från skolan, polisväsendet, försäkringssystemet och domstolar, till arbetsmarknaden och frågor om yttrande- och religionsfrihet, integritet och demokrati. En fungerande rättighets-situation grundar sig även på att varje samhällsservice/samhällsuppdrag utförs utifrån ett antal centrala rättighetsprinciper, som icke-diskriminering, inkludering, delaktighet, transparens och ansvarighet.

Ansvar för de mänskliga rättigheterna fördelas i de flesta stater på olika myndigheter och på olika nivåer. Tillsammans ansvarar det offentliga för att:

- respektera mänskliga rättigheter (inte själv kränka eller nedprioritera mänskliga rättigheter)
- skydda mänskliga rättigheter (förhindra andras kränkningar, utvärdera och avkräva ansvar av myndigheter)
- uppfylla mänskliga rättigheter (skapa & upprätthålla system för att tillgodose mänskliga rättigheter)
- följa upp mänskliga rättigheter (mäta och utvärdera hur respekt, skydd och uppfyllelse av mänskliga rättigheter fungerar i praktiken)
- främja mänskliga rättigheter (sprida kunskap om mänskliga rättigheter och använda dessa ramverk i praktiken)

För att upprätthållandet av rättigheterna ska vara långsiktigt hållbart krävs att såväl rättighets- och skyldighetsbärare har bred kunskap om vilka rättigheter den enskilda människan har. På samma sätt krävs kunskap om vilken verklig tillgång varje människa har till den samhällsservice som har i uppgift att skydda, implementera och främja hens mänskliga rättigheter.

En gedigen analys av rättighetssituationen bör dels kunna beskriva i vilken mån olika mänskliga rättigheter kan åtnjutas av samtliga rättighetsbärare, dels kunna redogöra för den kunskap och medvetenhet som rättighets- och skyldighetsbärare har om sina rättigheter respektive skyldigheter.

Mänskliga rättigheter i svensk offentlig sektor

För att förstå varför det är viktigt att arbeta med mänskliga rättigheter i svensk offentlig sektor kan det behövas en kort historisk tillbakablick. Konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna samt konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna trädde båda i kraft 1976. De blev då juridiskt bindande för Sverige, som redan hade ratificerat båda konventionerna. De är i sin tur utvecklade ur den allmänna förklaringens 30 artiklar. Genom ratificeringarna av olika internationella konventioner har Sverige tagit på sig att garantera efterlevnaden av de rättigheter konventionerna behandlar. Ansvaret för att garantera efterlevnaden har ett flertal dimensioner. Staten (och alla dess nivåer) måste respektera, skydda, uppfylla, följa upp och främja de mänskliga rättigheterna.

Sverige brukar deklarerera normharmoni⁴ när nya internationella människorättskonventioner tillträds, vilket har gjort att strukturer eller lagar inte har anpassats till innehållet i konventionerna. Det har snarast fungerat tvärtom. Tolkningen av de olika rättighetskonventionerna har anpassats till redan existerande samhällsstrukturer. Svenska myndigheters ansvar för att respektera, skydda, uppfylla, följa upp och främja mänskliga rättigheter genom polis- och rättsväsende, valprocesser, hälso- och sjukvård, socialtjänst, skola m.m. har därför också hamnat i "MR-skugga", det vill säga deras regelverk och verksamheter kopplades mycket sällan, eller aldrig, ihop med mänskliga rättigheter.

Det är viktigt att komma ihåg att tillgången till mänskliga rättigheter inte har varit lika för alla i efterkrigstidens Sverige – inte ens i teorin. Även om den generella levnadsstandarden ökade och fler och fler grupper inkluderades i "det allmänna", fortsatte situationen för romer, resande, samer, personer med funktionsnedsättningar och HBTQ-personer, liksom för kvinnor och barn, att vara sämre än för personer som motsvarade samhällsnormen.

Det var först 1945 som personer som var beroende av fattigvården fick rösträtt. 1959 fick den romska minoriteten också rätt att rösta. Samma år fick de också lov att stanna på ett ställe mer än tre veckor. 1962 blev kommunerna skyldiga att ge undervisning till alla barn⁵. Våldtäkt inom äktenskapet blev straffbart 1965. Tre år senare fick personer med utvecklingsstörning rätt till undervisning och daglig verksamhet. Steriliseringslagstiftningen från 1934 upphörde att gälla 1976. 1979 avskaffades homosexualitet som en

⁴ Detta innebär att riksdagen beslutar att de nationella lagarna redan skyddar de rättigheter som den nya konventionen innefattar – och därför inte behöver genomföra några förändringar för att bli part av konventionen. Att deklarerera normharmoni innebär alltså att staten i fråga anser att allt som behövs för att garantera mänskliga rättigheter redan finns på plats.

⁵ Detta gällde dock inte barn som behövde insatser från särskolan. Dessa barn blev inte ett kommunalt ansvar förrän 1992.

sjukdomsdiagnos. Samma år blev det förbjudet att slå barn inom familjen, 1980 kom lagen om jämställdhet i arbetslivet och 1987 blev det förbjudet att diskriminera någon i arbetslivet på grund dennes sexuella läggning. 2013 fick så kallade papperslösa barn rätt till skolgång. Detta är bara ett axplock av lagförändringar, men de speglar den ojämlikhet som fortsatt att existera i efterkrigstidens Sverige.

Kompletterande perspektiv?

Ett första steg för att en stat på ett hållbart sätt ska kunna garantera de mänskliga rättigheterna är att innehållet i konventionerna är känt för politiker och tjänstemän. En gemensam kunskapsbas kan också underlätta en gemensam struktur för arbetet där lagar, styrning, uppföljning, kunskapsuppbyggande och verksamhetsanpassning tillsammans kan garantera de mänskliga rättigheterna.

Mänskliga rättigheters osynlighet i Sverige har emellertid lett till en situation där kunskapsläget och den vikt som offentlig sektor lägger på mänskliga rättigheter i offentlig sektor varierar påtagligt – framförallt beroende på vilken rättighet som är i fokus. I regel benämns inte centrala mänskliga rättigheter som utbildning, social trygghet, bostad och bästa möjliga hälsa som just *rättigheter* i Sverige, vilket gör att de fortsätter att vara relativt osynliga som rättighetsområden. Andra mänskliga rättigheter som rösträtt, rättssäkerhet, religionsfrihet och yttrandefrihet kopplas däremot oftare samman med mänskliga rättigheter och kunskapen om dessa områden som just rättighetsområden är därför generellt bättre.

Denna avsaknad av en gemensam kunskapsbas och struktur för arbetet ledde *Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige* att i sitt slutbetänkande 2010 understryka att ett hållbart skydd av mänskliga rättigheter måste ha tre dimensioner.

- Alla människor ska ha möjlighet att åtnjuta alla sina mänskliga rättigheter.
- Alla människor ska ha kunskap och medvetenhet om de mänskliga rättigheterna som just sina rättigheter samt om sitt ansvar för att respektera andra personers rättigheter.
- Alla som är verksamma i offentlig sektor ska ha kunskap och medvetenhet om vilka skyldigheter de mänskliga rättigheterna innebär för dem i deras arbete.

De två senare dimensionerna är helt nödvändiga för att det rättighetsrespekterande samhället ska kunna upprätthållas och vidareutvecklas, även under tider av ekonomisk nedgång och social oro. På många sätt är detta hela poängen med ett långsiktigt arbete för mänskliga rättigheter – att sätta och upprätthålla gränser för vad som inte får göras mot någon människa och vad som måste göras för varje människa, gränser som inte får överskridas.

Att Stockholm stad från och med 2015 har tydliga mål för mänskliga rättigheter innebär alltså en möjlighet för staden att skapa och utveckla den kunskap och medvetenhet om mänskliga rättigheter som till stor del har saknats inom offentlig sektor.

Om indikatorer för mänskliga rättigheter

Indikatorer för att mäta graden av respekt, skydd och uppfyllande av de mänskliga rättigheterna är främst utvecklade för den nationella nivån. Det beror på att de internationella övervakningssystemen som har i uppgift att följa staternas åtagande i enlighet med de olika människorättskonventionerna fokuserar just på denna nivå. Det finns idag några olika system av människorättsindikatorer som har utvecklats av rättighetsaktörer på internationell och nationell nivå. Det mest övergripande ramverket har utvecklats av FN:s högkommissariat för de mänskliga rättigheterna (OHCHR) och återfinns på organisationens hemsida (www.ohchr.org) samt i rapporten *Indicators: A Guide to Measurement and Implementation* från 2012⁶.

Människorättsindikatorer, dvs. indikatorer som kan visa på läget för olika mänskliga rättigheter, kan utformats på olika sätt. De kan t.ex. användas för att följa upp implementeringen av någon rättighet eller någon aspekt av en specifik rättighet, oftast för att se i vilken grad skyldighetsbärarna har kunnat med att säkerställa mänskliga rättigheter för sina invånare. Indikatorerna kan också påvisa hur det offentliga axlar sitt ansvar genom att fokusera på engagemang och arbetsinsatser.

Indikatorer brukar generellt delas upp i tre typer: strukturella indikatorer, processindikatorer och resultatindikatorer. De är alla viktiga för upprätthållandet av mänskliga rättigheter och kan sägas motsvara åtagande, prestation och resultat. I denna studie beskriver de första två (åtagande och prestation) indikatorer som visar på skyldighetsbärarens ansvar. Den senare indikatorn (resultat) visar på rättighetsbärarens åtnjutande av sina rättigheter. Det faktum att människorättsindikatorer oftast är utvecklade för att användas på nationell nivå innebär att de måste bearbetas för att kunna visa på grad av åtagande, prestation och resultat på andra nivåer. De strukturella indikatorerna som på nationell nivå rör sig om ratificerade konventioner, gällande lagar osv. och visar på enskilda staters skapande och upprätthållande av en struktur för mänskliga rättigheter kan inte direkt överföras till regional och lokal nivå. Konventioner och lagar är naturligtvis bindande även på dessa nivåer, men eftersom kommuner och landsting inte själva kan stifta lagar eller ratificera internationella konventioner så visar inte dessa på ett specifikt åtagande på denna nivå.

⁶ Se t.ex. www.ohchr.org/EN/Issues/Indicators/Pages/HRIndicatorsIndex.aspx

Hur kan då mänskliga rättighetssituationen i Stockholm följas upp? Eftersom mänskliga rättigheter inte är ett eget ämnesområde i den svenska offentliga statistiken⁷, till skillnad från t.ex. demokrati och jämställdhet (som är en egen del av statistiken om levnadsförhållanden), bör staden bygga upp ett tvärsektoriellt indikatorsystem för detta ändamål. Därefter kan nödvändiga data som ger en bild av rättighetssituationen identifieras och samlas in, för att därefter systematiseras, analyseras och redovisas med en viss regelbundenhet. Denna rapport ska ses som en utgångspunkt för ett sådant arbete.

Nya uppföljningssystem kräver också nya resurser. Det är därför rimligt att ställa frågan om efterfrågad data redan finns, men kanske inte sätts i ett rättighetssammanhang eller analyseras på lämpligt sätt.⁸ Då ett indikatorsystem för mänskliga rättigheter kräver information från samtliga samhällssektorer blir frågan extra relevant. Den som vill analysera mänskliga rättighetssituationen i Stockholm bör således identifiera relevanta data som samlas in som en del av andra statistiska undersökningar, såväl offentliga som övriga. Det kan till exempel röra sig om att sammanställa och systematisera delar av statistiken från områdena befolkning, boende, byggnad och bebyggelse, demokrati, hushållens ekonomi, levnadsförhållanden, rättsväsendet och flera andra områden. I slutet av denna rapport finns ett stycke om hur rättighetsbaserade analyser kan appliceras på redan existerande data.

⁷ Officiell statistik som tas fram av SCB tillsammans med övriga statistikansvariga myndigheter. Officiell statistik ska enligt lagen (2001:99) om den officiella statistiken finnas för allmän information, utredningsverksamhet och forskning. Från SCB:s hemsida kan all officiell statistik nås, oavsett om den är framtagen av SCB eller någon annan statistikansvarig myndighet, bl.a. i en databas tillgänglig på Internet. Även en del statistik som inte ingår i den officiella statistiken publiceras.

⁸ Jfr.. Statskontorets remissvar på Ds 2007:9, *Ett uppföljningssystem för barnpolitiken*, Statskontorets dnr 2007/92-4.

Förslag på indikatorer för mänskliga rättigheter

Nedan presenteras förslag till indikatorer för de fyra utvalda målen under verksamhetsmål 4;

- Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till de mänskliga rättigheterna (Mål 4.3)
- Stockholm är en demokratisk stad där medborgarna har inflytande (Mål 4.6)
- Stockholm är fritt från diskriminering (Mål 4.1)
- Stockholm är en stad som lever upp till och respekterar barns rättigheter i enlighet med barnkonventionen (Mål X)

För att kunna säga om staden lyckas nå sina mål så måste vi veta i vilken mån verksamheterna respekterar invånarnas och medarbetarnas mänskliga rättigheter, som rätten till icke-diskriminering, rätten till integritet, rätten till information, osv. Vi måste också veta om staden skyddar invånarna från kränkningar från andra aktörer, något som bl.a. rör rätten till fysisk och psykisk säkerhet samt rätten att slippa kränkande behandling. Vi måste vidare känna till i vilken grad stadens invånare får rätten till utbildning, social trygghet, bostad, inflytande, religionsutövande osv. tillgodosedd. Slutligen måste vi också veta om stadens anställda har kunskap och medvetenhet om vilket ansvar de har för mänskliga rättigheter i sin yrkesroll.

För att kunna säga om Stockholms invånare åtnjuter sina rättigheter på lika villkor måste vi även kunna bryta ner data utifrån olika variabler (t.ex. kön, ålder, utrikes/inrikes födda). De grupper som inte återfinns i personregisterdata (t.ex. nationella minoriteter, HBTQ-personer, personer med funktionsnedsättningar) måste följas upp i mindre snowball-sampling, dvs. intervjupersonerna väljs ut genom att en intervjukontakt leder till nästa kontakt genom att förtroende skapas i intervjusituationen. För att veta om invånarna har lika möjligheter att använda sig av den samhällsservice stadens verksamheter ansvarar för måste vi veta hur de får information om vilken service de har rätt till, liksom om de får eventuellt stöd för att ska kunna tillgodogöra sig den specifika rättigheten (t.ex. genom tolk).

I arbetet med att identifiera och beskriva indikatorer har studien utgått från de parametrar som Stockholms stad använder för indikatorer inom andra områden. Det innebär att varje indikatorer beskrivs och analyseras utifrån följande parametrar; *giltighet, mätbarhet, tydlighet och effektivitet*. I detta avseende innebär giltighet en form av validitet dvs. i vilken grad kan indikatorn sägas

mäta det den syftar till att mäta. Validiteten är framför allt aktuell när det handlar om kvantitativa mätningar. Frågan om reliabilitet är nära besläktat med validitet och handlar om att en undersöknings resultat ska bli detsamma oavsett vem som utför undersökningen. Mätbarhet rör frågor om huruvida indikatorn kan kvantifiera det den försöker fånga och hur det i så fall kan gå till. Tydlighet innebär att indikatorn ska vara lättförståelig och inte öppna upp för olika tolkningar. För att säkerställa detta kommer exempel på frågor att presenteras nedan. Parametern som handlar om effektivitet behandlar frågan om huruvida de föreslagna indikatorerna kan ge underlag för styrning och uppföljning i förhållande till kostnaden för datainsamlingen.

De flesta av de identifierade indikatorerna som presenteras nedan avser process- och resultatindikatorer och i enstaka fall om indikatorer som sträcker sig över båda dessa nivåer. Processindikatorerna är indikatorer som mäter förekomsten av aktiviteter, händelser som kan visa på att det förekommer en rörelse mot ett uppställt mål. En resultatindikator å andra sidan mäter i vilken uträkning som det uppställda målet har uppnåtts. Indikatorvarianterna markeras med (S – struktur), (P – process) samt (R – resultat).

Mål 4.3	Indikator	Kvantitativ/ kvalitativ	Giltighet ⁹	Mätbarhet ¹⁰	Tydlighet ¹¹	Effektivitet ¹²
Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till mänskliga rättigheter.	<p>Andel medarbetare som vet vilket ansvar de har i sin yrkesroll för att uppfylla invånarnas rättigheter inom respektive verksamhet. (R)</p> <p>Organisatoriskt ansvar:¹³</p> <p><i>Stadsledningskontoret (kansliet för mänskliga rättigheter och demokratiutveckling tillsammans med personalstrategiska enheten)</i></p>	En kvantitativ indikator, som mäter andel i procent och kan påvisa skillnad över tid.	<p>Syftet med indikatorn är att få kunskap om i vilken mån medarbetarna inser att mänskliga rättigheter är en del av stadens ansvarsområden.</p> <p><i>Mänskliga rättigheter försvagas av att skyldighetsbärarna (stadens anställda) inte känner till sitt ansvar..</i></p>	<p>Underlaget samlas in genom medarbetarenkäter. Frågorna i enkäten kommer att kunna ställas först 2017.</p> <p>Underlag från enkätundersökningar bör samlas in på årlig basis.</p> <p>På grund av den tid det tar innan ordinarie datainsamling kommer igång bör mindre studier genomföras tidigare. Dessa kan vara av såväl kvalitativ som kvantitativ karaktär.</p>	<p>Fråga som ställs i medarbetarundersökningen:</p> <p><i>Jag vet vilket ansvar jag i min yrkesroll har för invånarnas mänskliga rättigheter.</i></p> <p>Svarsalternativ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Instämmer helt - Instämmer delvis - Varken eller - Instämmer lite - Instämmer inte 	<p>Värdet av indikatorn är att medvetenheten om anställdas ansvar för invånarnas mänskliga rättigheter hamnar i fokus. Detta är grunden för att staden ska kunna arbeta effektivt med sitt rättighetsansvar.</p> <p>Utifrån informationen kan utbildnings- och insatsbehovet i staden utvecklas.</p> <p>Indikatorns värde ökar om data analyseras utifrån flera bakgrundsvariabler, såsom kvinnor och män samt olika verksamheter och geografiskt område.</p>

⁹ Hur väl speglar indikatorn det som mäts?

¹⁰ I vilken mån kan indikatorn kvantifiera det den försöker fånga? Hur kan data samlas in? Finns data redan i något befintligt system? Vilka delar i organisationen är involverade i insamlandet av data?

¹¹ Kan man lätt förstå vad som menas med indikatorn och vad den kommer att följa upp? Är namnet tydligt och klart för alla så att olika tolkningar utesluts?

¹² Hur är indikatorns informationsvärde i förhållande till mätkostnaden? Vilket värde har resultatet för organisationen? Kommer det hjälpa organisationen att förstå verksamheten bättre och ta bättre beslut? Detta ska ställas mot kostnaden för uppföljning av indikatorn.

¹³ Ansvaret för invånarnas mänskliga rättigheter bärs av alla politiskt valda och anställda inom Stockholm stad. Här syftar dock ansvar endast på tänkbart organisatoriskt primärt ansvar.

Mål 4.6	Indikator	Kvantitativ/ kvalitativ	Giltighet	Mätbarhet	Tydlighet	Effektivitet
<p>Stockholm är en demokratisk stad där medborgarna har inflytande.¹⁴</p>	<p>Andel implementerade medborgarförslag under det senaste året. (P)</p> <p>Organisatoriskt ansvar:</p> <p><i>Stadsledningskontoret (kansliet för mänskliga rättigheter och demokratiutveckling och stadsdelsförvaltningar)</i></p>	<p>En kvantitativ indikator som mäter andel i procent och kan påvisa skillnad över tid.</p>	<p>Syftet med indikatorn är att få ökad kunskap om vilken påverkan medborgarförslag har på stadens verksamheter.</p> <p><i>Staden har ansvar för att invånarna kan åtnjuta rätten till information, deltagande och inflytande som i sig är mänskliga rättigheter men också nödvändiga för en fungerande demokrati.</i></p>	<p>Underlaget samlas in genom att varje verksamhet rapporterar in antal inkomna medborgarförslag som rör kommunens ansvarsområden samt hur många av dessa som har lett till vidare åtgärder/implementering.</p> <p>Underlag från enkätundersökningar samlas in på årlig basis.</p> <p>På grund av den tid det tar innan ordinarie datainsamling kommer igång bör mindre studier genomföras tidigare. Dessa kan ha såväl kvalitativa som kvantitativa inslag.</p>	<p>Specifika frågor att besvara vid insamling av data kopplat till indikatorn är:</p> <p><i>Antal medborgarförslag som rör kommunens ansvarsområden som inkommit det senaste året</i></p> <p><i>Andel av dessa medborgarförslag som har lett till vidare åtgärder.</i></p>	<p>Data möjliggör uppföljning och utveckling av arbetet med påverkanskanaler. Det går även att se inom vilka verksamheter medborgarförslag leder till implementering och inom vilka frågor.</p> <p>Indikatorns värde ökar om data analyseras utifrån flera bakgrundsvariabler såsom kön, ålder, utlands-född och bostads-område (som ofta samvarierar med olika diskrimineringsgrunder)¹⁵</p>

¹⁴ Det är i sammanhanget viktigt att påpeka att detta mål (om inflytande) från ett MR-perspektiv inkluderar mer än rätten till demokratiskt deltagande (civila och politiska rättigheter). Andra rättigheter som relaterar till detta mål är rätt att fritt delta i samhälls- och kulturlivet, rätt till social trygghet, rätt till arbete, rätt till skydd mot arbetslöshet, rätt till bästa möjliga hälsa och rätt till bostad.

¹⁵ Variabler baserade på diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen är kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning, ålder samt bristande tillgänglighet. Vissa av dessa variabler är inte tillåtna att registrera i databaser utan i den mån det är viktigt att förstå hur verksamheterna fungerar i relation till personer med dessa diskrimineringsgrunder måste information samlas in på annat sätt. Variabler såsom bostadsområde är också en möjlighet att bruka och bör då sättas i relation till andra variabler som har laglig diskrimineringsgrund.

	<p>Andel invånare som anser att de har inflytande på de av stadens verksamheter de brukar. (R)</p> <p>Organisatoriskt ansvar:</p> <p><i>Stadsledningskontoret (kansliet för mänskliga rättigheter och demokrat- iutveckling, stadsdels- förvaltningar)</i></p>	<p>En kvantitativ indikator, som mäter andel i procent och kan påvisa skillnad över tid.</p>	<p>Syftet med indikatorn är att få information om i vilken mån brukare anser att de har inflytande inom de verksamheter de nyttjar.</p> <p><i>Invånarna har rätt till information, deltagande och inflytande, som i sig är mänskliga rättigheter men också nödvändiga för en fungerande demokrati och social hållbarhet.</i></p>	<p>Underlag finns i olika undersökningar, t.ex. trygghets- och medborgarundersökningar. De formuleras dock olika, vilket försvårar jämförande studier. Det bör även finnas en liknande fråga i brukarundersökningar. Eventuellt kan ett bredare inflytandeindex utvecklas.</p> <p>Undersökningarna bör följas upp av kvalitativa studier för att få mer kunskap om verksamheter med högt resp. lågt resultat.</p>	<p>Frågan som ställs i brukarenkäten.¹⁶</p> <p><i>Jag upplever att jag har möjlighet till inflytande på skolan, äldreboendet osv.</i></p> <p>Svarsalternativ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Instämmer helt - Instämmer delvis - Varken eller - Instämmer lite - Instämmer inte 	<p>Data som samlas in kan användas för att stärka inflytandet där så behövs.</p> <p>En gemensam indikator för flera verksamheter möjliggör jämförelse mellan olika verksamheter och över tid.</p> <p>Indikatorns värde ökar om data analyseras utifrån bakgrundsvariabler såsom kön, ålder, utlandsfödd och bostadsområde.</p>
	<p>Andel röstande kvinnor och män av samtliga röstberättigade. (R)</p> <p>Organisatoriskt ansvar:</p> <p><i>Stadsledningskontoret (kansliet för mänskliga rättigheter och demokrati- utveckling)</i></p>	<p>En kvantitativ indikator, som mäter andel i procent och kan påvisa skillnad över tid.</p>	<p>Indikatorns syfte är att utveckla arbetet med att stärka deltagandet i stadens demokratiska processer.</p> <p><i>Rätten att rösta i allmänna val är en mänsklig rättighet och grunden för det demokratiska styret.</i></p>	<p>Underlag finns att hämta från valmyndigheten.</p>	<p>Data möjliggör uppföljning och utveckling av arbetet med att stärka deltagandet i stadens demokratiska processer.</p>	<p>Insamlad data möjliggör identifierandet av grupper som är mindre delaktiga i demokratiska processen för att fokusera insatser.</p> <p>Indikatorns värde ökar om data analyseras utifrån flera bakgrundsvariabler som kön, ålder, utlandsfödd och bostadsområde.</p>

¹⁶ Fråga bör även ställas i bostadsbolagens kundundersökningar, trafikkontorets undersökningar m.m.

Mål 4.1	Indikator	Kvantitativ/ kvalitativ	Giltighet	Mätbarhet	Tydlighet	Effektivitet
Stockholm är fritt från diskriminering.	<p>Andel invånare som inte upplever sig ha blivit diskriminerade i kontakten med stadens verksamheter under det senaste året (R)</p> <p>Organisatoriskt ansvar:</p> <p><i>Stadsledningskontoret (kansliet för mänskliga rättigheter och demokratiutveckling,</i></p>	En kvantitativ indikator, som mäter andel i procent och kan påvisa skillnad över tid.	<p>Syftet med indikatorn är att få kunskap om i vilken mån invånare upplever sig diskriminerade i kontakten med stadens verksamheter, på vilka grunder och inom vilka verksamheter.</p> <p><i>Rätten att inte bli diskriminerad är en grundläggande mänsklig rättighet.</i></p>	<p>Underlag samlas in genom brukarenkäten för att fånga upp upplevelsen av mötet med de olika verksamheterna. Mätning görs på årlig basis.</p> <p>Undersökningarna bör följas upp med kvalitativa studier för att få en fördjupad förståelse både av de verksamheter som får högt och lågt resultat.</p>	<p>Frågan som ställs i brukarundersökningen¹⁷:</p> <p><i>"Har du blivit diskriminerad i kontakt med stadens verksamheter under det senaste året?" (ja/nej)</i></p> <p>Om ja – följdfråga - <i>på vilken diskrimineringsgrund (kön, sexuell läggning osv)</i></p>	<p>Informationen kan styra arbetet med att skapa ett respektfullt arbetsklimat (både för anställda och för stadens invånare). Utifrån detta kan olika typer av insatser för anpassas för att arbeta proaktivt och säkerställa att Stockholm är fritt från diskriminering.</p> <p>Indikatorns värde ökar om data analyseras utifrån flera bakgrundsvariabler såsom kön, ålder, utlandsfödd och bostadsområde.¹⁸</p>

¹⁷ Data kan också samlas in i bostadsbolagens och trafikkontorets kundundersökningar m.m.

¹⁸ Variabler baserade på diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen är kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning, ålder samt bristande tillgänglighet. Vissa av dessa variabler är inte tillåtna att registrera i databaser utan i den mån det är viktigt att förstå hur verksamheterna fungerar i relation till personer med dessa diskrimineringsgrunder måste information samlas in på annat sätt. Variabler såsom bostadsområde är också en möjlighet att bruka och bör då sättas i relation till andra variabler som har laglig diskrimineringsgrund.

	<p>Andel medarbetare i stadens olika verksamheter som inte anser att det förekommer sexistiska, och/eller rasistiska eller andra kränkande kommentarer på arbetsplatsen. (P, R)</p> <p>Organisatoriskt ansvar:</p> <p><i>Stadsledningskontoret (kansliet för mänskliga rättigheter och demokratiutveckling med personalstrategiska enheten)</i></p>	<p>En kvantitativ indikator, som mäter andel i procent och kan påvisa skillnad över tid.</p>	<p>Syftet med indikatorn är att fånga upp om medarbetare upplever att det förekommer en jargong som kan uppfattas som kränkande av personen själv eller av andra.</p> <p><i>Skyldighetsbärare – såväl enskilda medarbetare som staden i sin helhet har ansvar för att agerandet (inbegripet det talade ordet) på arbetsplatsen inte är kränkande.</i></p>	<p>Underlaget samlas in genom medarbetarenkäter. Frågorna i enkäten kommer att kunna ställas först 2017.</p> <p>Underlag från enkätundersökningar bör samlas in på årlig basis.</p> <p>På grund av den tid det tar innan ordinarie datainsamling kommer igång bör mindre studier genomföras tidigare. Dessa kan ha såväl kvalitativa som kvantitativa inslag.</p>	<p>Frågan som ställs i medarbetarenkäten:</p> <p><i>På min arbetsplats förekommer inte sexistiska och/eller rasistiska kommentarer i samtalen.</i></p> <p>Svarsalternativ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Instämmer helt - Instämmer delvis - Varken eller - Instämmer lite - Instämmer inte 	<p>Informationen kan styra arbetet med att skapa ett respektfullt arbetsklimat (både för anställda och för stadens invånare). Utifrån detta kan olika typer av insatser anpassas för att arbeta proaktivt och säkerställa att Stockholm är fritt från diskriminering.</p> <p>Indikatorns värde ökar om data analyseras utifrån flera bakgrundsvariabler såsom olika verksamheter.</p>
	<p>Andel medarbetare i stadens olika verksamheter som vet vart de ska vända sig om de har blivit diskriminerade på arbetsplatsen? (P, R)</p> <p>Organisatoriskt ansvar:</p> <p><i>Stadsledningskontoret (kansliet för mänskliga rättigheter och demokratiutveckling med personalstrategiska enheten)</i></p>	<p>En kvantitativ indikator, som mäter andel i procent och kan påvisa skillnad över tid.</p>	<p>Syftet med indikatorn är att få ökad kunskap om i vilken mån stadens medarbetare vet vart de ska vända sig för att påtala diskriminering på arbetsplatsen.</p> <p><i>Arbetsgivaren har ansvar för att diskriminering inte sker på arbetsplatsen.</i></p>	<p>Underlaget samlas in genom medarbetarenkäter. Frågorna i enkäten kommer att kunna ställas först 2017.</p> <p>Underlag från enkätundersökningar samlas in på årlig basis.</p>	<p>Fråga som ställs i medarbetarundersökningen:</p> <p><i>Vet du vart du ska vända dig om du har blivit diskriminerad på din arbetsplats? (ja/nej)</i></p>	<p>Denna information kan styra arbetet med att skapa ett respektfullt arbetsklimat (både för anställda och för stadens invånare)</p> <p>Indikatorns värde ökar om data analyseras utifrån flera bakgrundsvariabler, såsom kvinnor och män samt olika verksamheter och geografiskt område.</p>

Mål X	Indikator	Kvantitativ/ kvalitativ	Giltighet	Mätbarhet	Tydlighet	Effektivitet
Stockholm är en stad som lever upp till och respekterar barns rättigheter i enlighet med barnkonventionen.	Andel flickor och pojkar som känner till sina rättigheter i enlighet med barnkonventionen. (R) Organisatoriskt ansvar: <i>Stadsledningskontoret (kansliet för mänskliga rättigheter och demokratiutveckling), Utbildningsnämnden.</i>	En kvantitativ indikator, som mäter antal och kan påvisa skillnad över tid.	Syftet med indikatorn är att få kunskap om i vilken mån eleverna i Stockholm har kunskap om barnets rättigheter. <i>Mänskliga rättigheter försvagas väsentligen av att rättighetsbärarna (eleverna) inte känner till dem.</i>	Underlag samlas in genom brukar- eller skolundersökningar . Mätning görs på årlig basis.	Frågan som ställs i brukar- eller skolundersökningar : <i>Jag känner till vilka mina mänskliga rättigheter är i enlighet med barnkonventionen.</i> Svarsalternativ: <ul style="list-style-type: none"> - Instämmer helt - Instämmer delvis - Varken eller - Instämmer lite - Instämmer inte 	Värdet av indikatorn är att data kan användas för att utveckla insatser som kan säkerställa att samtliga elever har kunskap om sina rättigheter. Indikatorns värde ökar om data analyseras utifrån flera bakgrundsvariabler såsom kön, ålder, utlandsfödd och bostadsområde. ¹⁹
	Andel medarbetare som vet vilket ansvar de i sin yrkesroll har för att uppfylla barns rättigheter i enlighet med barnkonventionen. (P, R) Organisatoriskt ansvar: <i>Stadsledningskontoret, (kansliet för mänskliga</i>	En kvantitativ indikator, som mäter antal individer och kan påvisa skillnad över tid.	Syftet med indikatorn är att få kunskap om i vilken mån medarbetarna har insikt om hur barns mänskliga rättigheter är en del av samtliga ansvarsområden.	Underlaget samlas in genom medarbetarenkäter . Frågorna i enkäten kommer att kunna ställas först 2017. Underlag från enkätundersökningar bör samlas in på årlig basis.	Fråga som ställs i medarbetarenkätningen : <i>Jag vet vilket ansvar jag i min yrkesroll har för att uppfylla barns mänskliga rättigheter i enlighet med barnkonventionen.</i>	Värdet av indikatorn är att medvetenheten om anställdas ansvar för barns mänskliga rättigheter hamnar i fokus. Informationen kan användas för att utveckla utbild-

¹⁹ Variabler baserade på diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen är kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning, ålder samt bristande tillgänglighet. Vissa av dessa variabler är inte tillåtna att registrera i databaser. I den mån det är viktigt att förstå hur verksamheterna fungerar i relation till personer med dessa diskrimineringsgrunder måste information samlas in på annat sätt. Variabler som bostadsområde är också möjliga att bruka och bör då sättas i relation till andra variabler som har laglig diskrimineringsgrund.

	<p><i>rättigheter och demokratiutveckling med personalstrategiska enheten)</i></p>		<p><i>Mänskliga rättigheter försvagas väsentligen av att rättighetsbärarna (stadens barn och ungdomar) inte känner till dem</i></p>	<p>På grund av den tid det tar innan ordinarie datainsamling kommer igång bör mindre studier genomföras tidigare. Dessa kan ha såväl kvalitativa som kvantitativa inslag.</p>	<p>Svarsalternativ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Instämmer helt - Instämmer delvis - Varken eller - Instämmer lite - Instämmer inte 	<p>ningsinsatser för att öka kunskapen om det ansvar som barnkonventionen innebär.</p> <p>Indikatorns värde ökar om data kan analyseras utifrån flera bakgrundsvariabler, såsom kvinnor och män samt olika verksamheter och geografiskt område.</p>
--	--	--	---	---	---	---

Mänskliga rättigheter i relation till Stockholm stads samtliga verksamheter – rekommendationer

Som tidigare beskrivits berör mänskliga rättigheter samhällets samtliga aktörer. Det kommunala självstyret innebär att kommunerna har en nyckelroll och ett stort ansvar för efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna. Många av de frågor som kopplas till ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter – t.ex. rätt till utbildning, bostad, social trygghet, arbete och kultur – handläggs och hanteras framförallt på kommunal nivå. Mänskliga rättighetsprinciper och angreppssätt spänner dock över alla stadens ansvarsområden. Detta är principer som jämlikhet och icke-diskriminering, deltagande och inkludering samt transparens och ansvarighet. En långsiktigt lyckad och hållbar strategi för ett stärkande av mänskliga rättigheter på kommunal nivå förutsätter också i hög utsträckning intersektionell analys av den aktuella situationen inför målformulering, genomförande och uppföljning.

De verksamhetsmål som har satts upp under inriktningsmål 4 i Stockholm stads budget är starkt sammankopplade med målformuleringar och måluppfyllelse som återfinns under övriga verksamhetsmål. Att vara en stad som lever upp till de mänskliga rättigheterna och är fritt från diskriminering (mål 4.1, 4.3) kräver dock att ett flertal andra rättigheter upprätthålls. Många av dessa återfinns under andra målformuleringar under inriktningsmål 1 - 3. Mål 1, "Ett Stockholm som håller samman", berör ett flertal ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, t.ex. att alla barn ges lika möjligheter att uppnå kunskapsmål i skolan, att bostäder finns till rimliga hyror, att alla äldre garanteras en trygg ålderdom och att jämställdhet, jämlikhet och tillgänglighet är självklara förutsättningar för politiken. Mål 2, "Ett klimatsmart Stockholm", rör rätten till miljö och rent vatten, t.ex. att ett effektivt och klimatsmart transportsystem kombineras med en ökad andel förnybar energi. Barn garanteras en giffri vardag och ekologisk mat serveras i stadens verksamheter. Mål 3, "Ett ekonomiskt hållbart Stockholm", berör ekonomiska och sociala rättigheter och innehåller insatser för en bättre fungerande arbetsmarknad där rätten till utbildning, bostad och arbete utgör grunden. Tillsammans med målen under inriktningsmål 4 verkar dessa mål för att uppfylla de mänskliga rättigheterna. Det finns således möjlighet att skapa rättighetsindikatorer för stadens ansvar för mänskliga rättigheter under samtliga inriktningsmål, något som kan illustreras genom nedanstående bild.

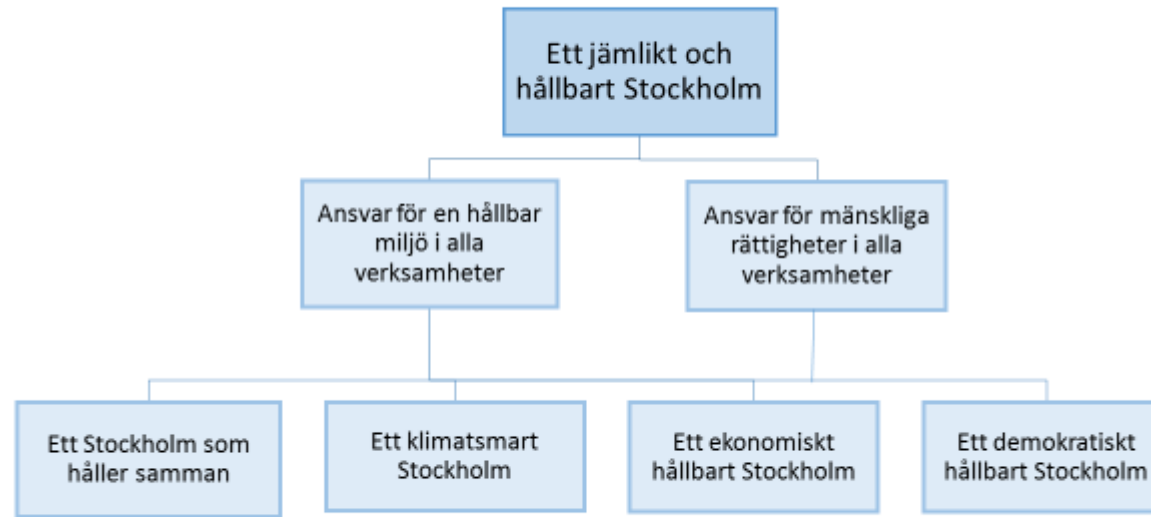
Mänskliga rättigheters placering i budgeten

Det finns två huvudsakliga sätt att gripa sig an uppgiften att integrera mänskliga rättigheter i en verksamhet. Mänskliga rättigheter kan genomsyra alla politikområden eller ses som ett särskilt område som ska utvecklas för att i förlängningen stärka rättigheternas roll i verksamheten. Båda dessa angreppssätt behöver dock kombineras, speciellt när ett nytt område ska utvecklas och förankras i samtliga verksamheter.

Ibland kan en viss trötthet infinna sig när "ännu ett perspektiv" ska tas in i en verksamhet. En kommun ska idag arbeta med jämställdhet, integration, barnperspektiv, anti-diskriminering, handikappfrågor, nationella minoriteter, osv. Det är därför mycket viktigt att understryka att mänskliga rättigheter inte bör ses som ett ytterligare perspektiv – utan istället som en ram som rymmer dessa andra områden inom sig. Jämställdhet, integration, barnperspektiv, anti-diskriminering, handikappfrågor och nationella

minoriteter är rättighetsfrågor med tydlig koppling till de konventioner som Sverige redan tagit ansvar för att efterleva. Om man väljer att organisera mänskliga rättigheter som ett område som måste genomsyra samtliga politikområden blir det ett ramverk för olika politiska frågeområden, snarare än ytterligare ett perspektiv som måste beaktas. Detta sätt att integrera mänskliga rättigheter i den dagliga verksamheten är också mer i linje med det som kan beskrivas som människorättsbaserad politik. Uppgiften blir då att påverka samtliga policyområden så att de genomsyras av mänskliga rättigheter. Detta kräver i sin tur att de normer och principer som återspeglas i människorättsystemet också blir grundläggande för handlingsplaner och processer – oavsett om dessa behandlar infrastruktur, integration eller miljö. En konsekvent rättighetsbaserad politik lägger tonvikten på samtliga mänskliga rättigheter; såväl de medborgerliga och politiska rättigheterna som de ekonomiska, sociala och kulturella och även på samtliga politikområden.

Nedanstående bild illustrerar hur Stockholm stads budget skulle kunna organiseras baserat på en sådan verksamhetsövergripande integrering av mänskliga rättigheter

Att analysera rättighetssituationen i Stockholm utifrån existerande datainsamlingar

Undersökningar som redan idag används som underlag för ILS kan emellertid också användas för att analysera rättighetsläget i staden. Data om invånarnas levnadsvillkor och deras uppfattning på staden och dess verksamheter kan utgöra grunden för en sådan rättighetsanalys. Detsamma gäller data om stadens verksamheter och dess organisation. Utmaningen är att välja ut data, analysera den ur ett rättighetsperspektiv och kommunicera resultatet på ett pedagogiskt sätt. För att exemplifiera hur detta kan gå till kan vi utgå från data som samlats in under 2014:

- Andel elever i årskurs 9 som uppnått målen i alla ämnen (75 %) ²⁰.
- Andel personer med funktionsnedsättning som själva har varit med och planerat sin dagliga verksamhet (70 %) ²¹.
- Andel personer som har varit oroliga för att utsättas för brott en gång i månaden eller oftare under de senaste året (16 %) ²².

Omformulerat i rättighetstermer innebär detta att tre av fyra barn i Stockholm har garanterats rätten till utbildning. Drygt två tredjedelar av personer med funktionsnedsättning har fått utöva rätten till deltagande i planeringen av sin vardag. 84 procent av stockholmarna upplever sig åtnjuta rätten till fysisk säkerhet. På detta sätt kan information som redan samlas in relaterats till olika medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Genom denna koppling till mänskliga rättigheter blir det lättare att se hur styrning och uppföljning ska kunna stärka rättighetssituationen i staden.

För att kunna få mer komplett kunskap om situationen för de mänskliga rättigheterna i Stockholm är det nödvändigt att bryta ner data så den visar på skillnader mellan olika grupper. Möjligheten är bryta ner data varierar dock beroende på hur data har samlats in och lagrats, samt beroende på vilka frågor som ställts i de olika undersökningarna. Som tidigare nämnts är det allt vanligare att data går att bryta ner på kön, ålder, inrikes/utrikes födda samt bostadsort. Även om dessa variabler bör kompletteras ytterligare kan de som finns idag användas för olika rättighetsanalyser. Nedbrutna data visar ofta på ett behov av styrning som annars kan förbli osynligt. Nedanstående exempel visar på vikten av att bryta ner data på detta sätt.

Den nationella folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor* som SCB utför årligen visar under rubriken "Indikatorer som belyser den psykiatriska verksamhetens kvalitet och resultat" en mängd information med relevans för rätten till bästa möjliga hälsa i Västra Götalandsregionen. ²³ Bland annat kan vi se att andelen personer som hade nedsatt psykiskt välbefinnande i åldersgruppen 18-64 år var 19 procent – en siffra som i sig signalerar ett rättighetsproblem. I rättighetstermer innebär det att nästan var femte människa i Västra Götaland upplevde sig ha nedsatt psykiskt välbefinnande vid mättillfället, vilket innebär att de inte ansåg sig kunna åtnjuta sin rättighet till bästa möjliga hälsa.

²⁰ Information från betygsstatistik.

²¹ Information från stadens brukarundersökningar.

²² Information från Trygghetsmätningen.

²³ Data är hämtade ur rapporten "Indikatorer som belyser den psykiatriska verksamhetens kvalitet och resultat år 2009" publicerad 2010 som finns tillgänglig på <http://www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startsida/Vard-och-halsa/Sa-styrs-varden/Halso--och-sjukvardsavdelningen/Rapporter-A-O/#p> under rubriken psykiatri (2015-06-15). Data kommer från SCB:s årliga nationella folkhälsoenkät *Hälsa på lika villkor*.

Bryter vi ner data efter kön blir motsvarande siffra 22 procent för kvinnor och 16 procent för män. Det fanns alltså en synbar skillnad mellan kvinnors och mäns möjlighet att åtnjuta rätten till bästa möjliga hälsa vid mätillfället. Bryter man istället ner data i mindre åldersgrupper visar det sig att 27 procent av gruppen mellan 16 och 24 år upplevde sig ha ett nedsatt psykiskt välbefinnande. Detta kan t.ex. jämföras med åldersgruppen 46-64 år där motsvarande siffra var 19 procent. Det fanns således även en märkbar skillnad mellan olika åldersgruppers möjlighet att åtnjuta rätten till bästa möjliga hälsa.

Om data bryts ner utifrån såväl kön som ålder står det emellertid klart att det vid mätillfället fanns en mycket stor skillnad mellan unga mäns och unga kvinnors psykiska välbefinnande. Det aktuella året angav 16 procent av de unga männen att de hade nedsatt psykiskt välbefinnande, vilket kan jämföras med 38 procent av de unga kvinnorna. Att drygt en tredjedel av alla unga kvinnor mellan 18 och 24 år inte upplevde sig ha möjlighet att åtnjuta rätten till bästa möjliga psykiska hälsa visar på ett behov av riktade insatser. Det väcker också frågor om tillgång och tillgänglighet till olika hälso- och sjukvårdsinsatser för denna grupp.

Ovanstående data finns redan och har också analyserats tidigare, dock ej ur ett rättighetsperspektiv där rättighetsbärarens rätt till bästa möjliga hälsa står i centrum. För att bilden ska bli än mer komplett bör större datamängder kompletteras med mindre kvalitativa studier. Sådana studier kan visa på situationen för andra tvärsnitt av befolkningen, som inte återfinns i statistiska data.

Presentationen av rättighetsbaserade analyser av data kan göras på flera sätt. De kan dels utgöra ett komplement till andra rapporter som ges ut. Det går att skapa rutiner för att återkommande visa på olika datainsamlingars relevans för rättighetsarbetet. Det är likaså viktigt att återkommande tydliggöra vad insamlade data inte synliggör – t.ex. situationen för vissa grupper. Några utvalda indikatorer kan också återkommande samlas i en årlig rättighetsrapport.

Förslag på ytterligare rättighetsindikatorer för övriga verksamhetsmål

Som nämnts ovan är relationen mellan verksamhetsmål och indikatorer under inriktningsmål 4 och de verksamhetsmål som återfinns under övriga inriktningsmål central. Avslutningsvis ges därför några exempel på hur rättighetsindikatorer skulle kunna integreras under övriga verksamhetsmål i Stockholm stad. Exempelen ges för några utvalda mål under varje inriktningsmål och ämnar att visa den nära kopplingen mellan Stockholm stads verksamhetsmål och mänskliga rättigheter inom ett brett spann av områden. Indikatorerna ska ses som inspiration för hur arbetet med mänskliga rättigheter kan integreras inom flera områden. För bästa effekt skulle dessa indikatorer behöva länkas samma med mål som formuleras på ett sådant sätt att de tydliggör ett rättighetsspråk, inkluderat ett ansvar och rättighetsbärarperspektiv.²⁴

Verksamhetsmål	Nuvarande indikatorer	Relaterade mänskliga rättigheter	Tänkbara MR-indikatorer ²⁵
Ett Stockholm som håller samman			
<i>Utbildningen har hög kvalitet och elever får tid för lärande.</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Andel förskollärare av antal anställda • Antal förskolebarn per anställd • Andel nöjda föräldrar i förskolan • Personalens bedömning av "förskolans förmåga att stödja barns lärande och utveckling" • Antal barn per grupp • Andel elever i årskurs 9 som har uppnått målen i alla ämnen 	<p>Alla barn har rätt till en utbildning som utvecklar deras fulla potential.</p> <p>(se bl.a. art. 13 i Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och art. 28-29 i Barnkonventionen)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Referenser om rätten till utbildning i policyer och riktlinjer (Finns de och vilken kvalitet har de i så fall?) • Aktörsanalys som tydliggör skyldigheter och rättigheter bland aktörer i förhållande till rätten till utbildning (Görs de och vilken kvalitet har de i så fall?) • Andel barn som inte går i skolan • Andel elever med långvarig frånvaro • Andel elever som upplever att de får effektiv hjälp med mobbning via relevanta mekanismer inom skolan

²⁴ Se exempelvis mål och nya föreslagna indikatorer under inriktningsmål 4. Det bör betonas att mål och indikatorer formulerade utifrån rättighetsspråk och principer inte nödvändigtvis och i varje enskilt fall behöver ersätta mål och indikatorer som inte har denna utgångspunkt. Ofta handlar det om en ömsesidighet mellan dessa båda, men där MR-mål och indikatorer utgör ett tydliggörande kring exempelvis ansvarsutkrävande.

²⁵ Indikatorerna är inte uttömmande utan exempel. Vissa av indikatorerna har också en koppling till närliggande mål. En analys av dessa indikatorers praktiska mätbarhet och hur mätningen skulle kunna utformas ligger utanför ramen för detta uppdrag.

	<ul style="list-style-type: none"> • Andel elever som är behöriga till nationella program • Andel elever i årskurs 8 som känner sig trygga i skolan • Andel elever i årskurs 6 som har uppnått målen i alla ämnen • Andel legitimerade lärare i grundskolan • Andel gymnasieelever med examen • Andel legitimerade lärare i gymnasieskolan • Andel gymnasieelever som är trygga i skolan • Andel förskollärare med kompetens inom genuspedagogik/normkritik • Andel grundskolelärare med kompetens inom genuspedagogik/normkritik • Andelen förskolor med mindre än 25 procent förskollärare 		<ul style="list-style-type: none"> • Tillgång till resurser för barn med särskilda behov (jämförelse över tid, mellan grupper osv) • Andel elever som har grundläggande kunskaper kring sina rättigheter inom skolan • Andel elever som upplever möjlighet till aktivt inflytande över sin skolmiljö genom skol-, elevråd etc. • Andel grundskolor och gymnasieskolor med lärare som har kompetens inom mänskliga rättigheter • Kvalitet på samrådsmekanism kring rätten till utbildning (Finns de och vilken kvalitet har de i så fall?) • Grad av kunskap om rättigheten ifråga hos ansvariga inom Stockholms stad • Feedback om kunskapsnivån bland Stockholms invånare om rättigheten ifråga (inkluderat kunskap om var man som invånare kan vända sig för samråd, klagomål osv)
<p><i>Stockholm är en stad med högt bostadsbyggande där alla kan bo</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Antal markanvisade bostäder • Antal bostäder i godkända/antagna detaljplaner • Antal bostäder i godkända/antagna detaljplaner i nya tunnelbanans influensområde • Antal påbörjade bostäder ´ • Antal påbörjade hyresrätter 	<p>Alla människor har rätt till en rimlig bostad utan någon form av diskriminering</p> <p>(se bl.a. art. 11 i Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Referenser om rätten till bostad i policyer och riktlinjer (Finns de och vilken kvalitet har de i så fall?) • Aktörsanalys som tydliggör skyldigheter och rättigheter bland aktörer i förhållande till rätten till bostad (Görs de och vilken kvalitet har de i så fall?) • Antal hemlösa • Andel bostäder i respektive upplåtelseform i olika bostadsområden • Andel personer som uppger sig vara trångbodda

	<ul style="list-style-type: none"> • Antal färdigställda studentbostäder • Antal förmedlade försöks- och träningslägenheter via bostadsförmedlingen • Nöjdhet bland hyresgäster i stadens bostadsbolag 		<ul style="list-style-type: none"> • Antalet särskilda boenden enligt LSS i relation till antal personer i behov av sådant boende • Upplevd diskriminering på bostadsmarknaden • Andel barn som berörs av vräkning • Andel hyresgäster bland stadens bostadsbolag som upplever möjlighet till aktivt inflytande över sin boendemiljö • Kvalitet på samrådsmekanism kring rätten till bostad (Finns de och vilken kvalitet har de i så fall?) • Grad av kunskap om rättigheten ifråga hos ansvariga inom Stockholms stad • Feedback om kunskapsnivån bland Stockholms invånare om rättigheten ifråga (inkluderat kunskap om var man som invånare kan vända sig för samråd, klagomål osv)
Ett klimatsmart Stockholm			
<i>Stockholm har ren luft och rent vatten</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Total fosforhalt i sjöar 	<p>Rätten till en hälsosam och hälsofrämjande miljö och rätten till vatten</p> <p>(se bl.a. art. 12 i Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och art. 24 i Barnkonventionen)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Referenser om rätten till rent vatten och ren luft i policyer och riktlinjer (Finns de och vilken kvalitet har de i så fall?) • Aktörsanalys som tydliggör skyldigheter och rättigheter bland aktörer i förhållande till rätten till ren luft och rent vatten (Görs de och vilken kvalitet har de i så fall?) • Informationsresurser och insatser om rätten till rent vatten och ren luft, inkluderat som särskilt fokuserar på marginaliserade/utsatta grupper och geografiska områden i Stockholms stad • Kvalitet på samrådsmekanism kring rätten till ren luft och vatten (Finns de och vilken kvalitet har de i så fall?) • Grad av kunskap om rättigheten ifråga hos ansvariga inom Stockholms stad • Feedback om kunskapsnivån bland Stockholms invånare om rättigheten ifråga (inkluderat kunskap om var man som invånare kan vända sig för samråd, klagomål osv)

Ett ekonomiskt hållbart Stockholm			
<p><i>Fler jobbar, har trygga anställningar och försörjer sig själva</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Andel personer som har ekonomiskt bistånd i förhållande till befolkningen • Andel vuxna som har ett långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd jämfört med samtliga vuxna invånare • Andel aspiranter som är självförsörjande sex månader efter avslut på Jobbtorg Stockholm • Antal praktiktillfällen som genomförs inom stadens verksamheter av de aspiranter som Jobbtorg Stockholm matchar • Antal ungdomar som fått sommarjobb i stadens regi 	<p>Rätten till arbete (se bl.a. artikel 6 i Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Referenser om rätten till arbete i policyer och riktlinjer (Finns de och vilken kvalitet har de i så fall?) • Aktörsanalys som tydliggör skyldigheter och rättigheter bland aktörer i förhållande till arbete (Görs de och vilken kvalitet har de i så fall?) • Informationsresurser och insatser för att möjliggöra rätten till arbete för marginaliserade/utsatta grupper och geografiska områden i Stockholm (Görs de och vilken kvalitet har de i så fall?) • Grad av kunskap om rättigheten ifråga hos ansvariga inom Stockholms stad • Feedback om kunskapsnivån bland Stockholms invånare om rättigheten ifråga (inkluderat kunskap om var man som invånare kan vända sig för samråd, klagomål osv)